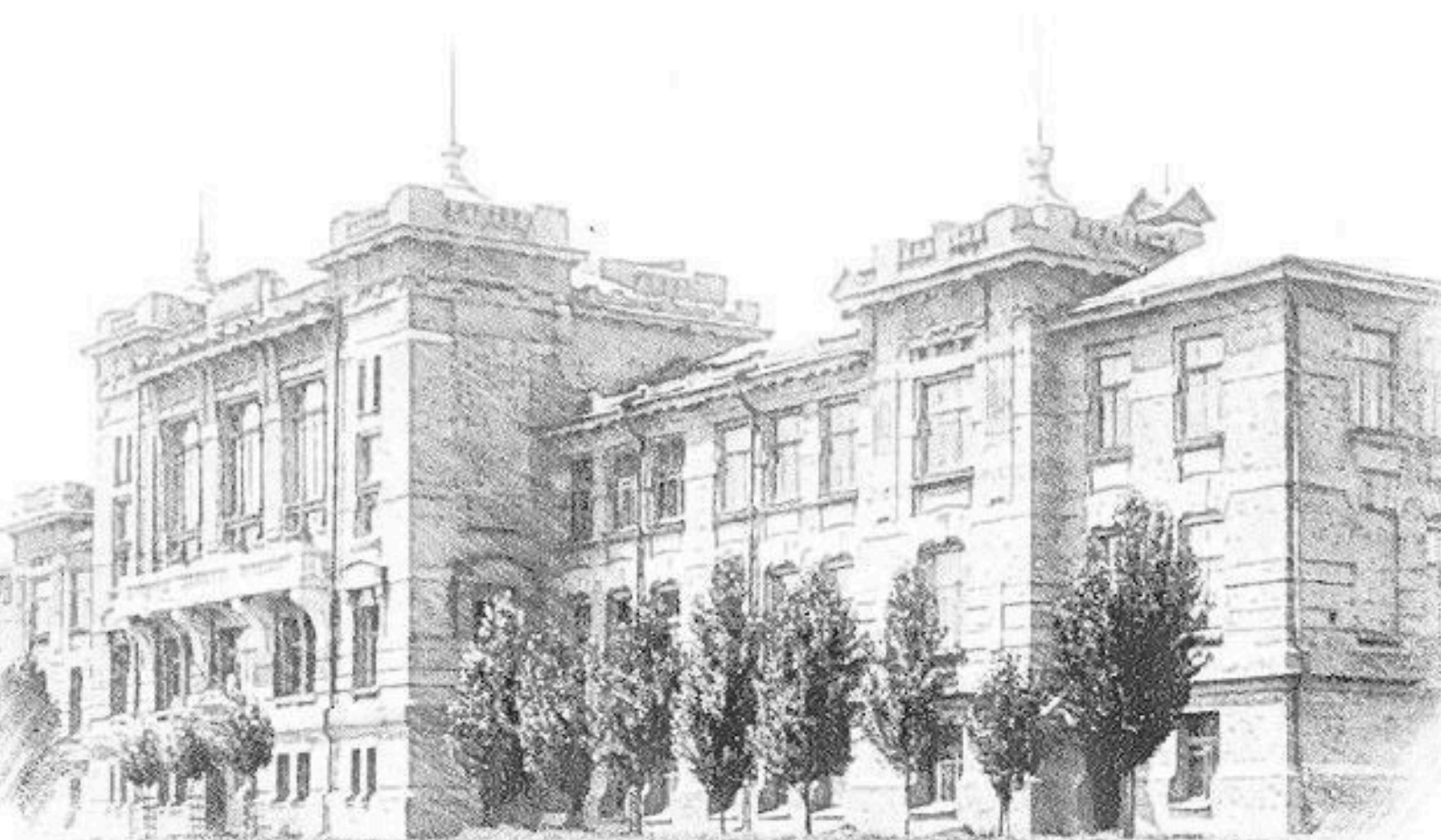

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
ЛІТЕРАТУРА Й ІСТОРІЯ

ЗАПОРІЖЖЯ 2024

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**“ЛІТЕРАТУРА Й ІСТОРІЯ”
до 95-річчя філологічного факультету
Запорізького національного університету**

14–15 листопада 2024 року

Запоріжжя
2024

УДК: 82:94(477)(062)
Л 642

Редакційна колегія:

Бакаленко Ірина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української літератури Запорізького національного університету;

Горбач Наталія Вікторівна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури Запорізького національного університету;

Доброскок Світлана Олександрівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Запорізького національного університету

Кравченко Валентина Олександрівна, кандидат філологічних наук, професор кафедри української літератури Запорізького національного університету;

Курилова Юлія Романівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Запорізького національного університету;

Ніколаєнко Валентина Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Запорізького національного університету;

Проценко Оксана Анатоліївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Запорізького національного університету;

Рекомендовано до друку вченою радою філологічного факультету Запорізького національного університету (протокол № 4 від 27 листопада 2024 р.)

Л 642 Література й історія : матеріали Всеукраїнської наукової конференції (14–15 листопада 2024 р.) / редкол.: Н. В. Горбач (відп. ред.), В. М. Ніколаєнко (ред.-упоряд.), І. М. Бакаленко (техн. ред.) та ін. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. 412 с.

Матеріали збірника присвячені науковому осмисленню взаємодії літератури й історії в національному й глобальному вимірах. Літературознавчий дискурс дослідження літератури поєднаний із лінгвістичними, методичними, соціокультурними та іншими аспектами вивчення окресленого питання.

Основу збірника склали дослідження, найголовніші положення яких виголошено в доповідях учасників Всеукраїнської наукової конференції «Література й історія» (Запоріжжя, 14–15 листопада 2024 р.). Призначений для фахівців і всіх, кого цікавлять проблеми української літератури, національної історії, духовності в літературі й культурі.

*За зміст матеріалів і правильність цитування відповідальність несе автор
© Кафедра української літератури філологічного факультету ЗНУ, 2024*

ЗМІСТ

Аністратенко А. В. ТРИЛОГІЯ Ю. ЩЕРБАКА «ЧАС» ЯК АЛЬТЕРНАТИВНА ІСТОРІЯ МАЙБУТНЬОГО	9
Атаманчук В. П. ВАРІАНТ ІСТОРИЧНОЇ ЙМОВІРНОСТІ КРИЗЬ ПРИЗМУ ФІКЦІЙНОЇ СВІДОМОСТІ ПЕРСОНАЖА У ДРАМАТИЧНІЙ ПОЕМІ Ю. КОСАЧА «ОБЛОГА»	14
Бабійчук Т. В. МАТЕРІАЛ ДЛЯ ВІДЕОЛЕКЦІЇ: СТАТТЯ О. ТЕЛІГИ «ПАРТАЧІ ЖИТТЯ»	16
Бакаленко І. М. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-СЛОВЕСНИКІВ ДО ІНТЕГРАЦІЇ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ У ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКИХ НАВИЧОК ШКОЛЯРІВ	21
Білоус А. С. МИНУЛЕ І СУЧАСНЕ ЯК КОНТЕКСТ РОМАНУ О. ТОКАРЧУК «ВЕДИ СВІЙ ПЛУГ ПОНАД КІСТКАМИ МЕРТВИХ» ТА ЙОГО ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ Б. АНТОНЯК	27
Бодик О. П. FROM REALITY TO IDEOLOGY: THE REPRESENTATION OF HISTORY IN SOCIALIST REALIST LITERATURE	30
Бойко Н. Т. «ОЛИВНА ГАЛУЗКА МИРУ»: АНТИМІЛІТАРИСТСЬКІ МОТИВИ У ПРОЗІ О. АВДИКОВИЧА	38
Борзенко О. І. КИЇВСЬКІ РОМАНТИКИ ТА ІМПЕРСЬКИЙ ПАТЕРНАЛІЗМ	41
Борисенко Н. М. ІСТОРИЧНІ ЛАНДШАФТИ ПРОЗОТВОРЧОСТІ М. МАТІОС	45
Бородіца С. В. СВОЄРІДНІСТЬ ПОЕТИКИ ІСТОРИЧНОЇ ДРАМИ І. КОЧЕРГИ «АЛМАЗНЕ ЖОРНО» .	51
Буга Т. І. ОБРАЗ МАМАЯ В ПОЕЗІЇ І. ЗЕЛЕНЕНЬКОЇ (СПРОБА АНАЛІЗУ ЯВИЩА Й МЕТОДИЧНА ПЕРСПЕКТИВА)	56
Будний В. В. ЗАПОРОЗЬКА СІЧ У ПОЕЗІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ	59
Василюк М. С., Бакаленко І. М. ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ	65
Верба Т. Ю. ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ТВОРІВ ІСТОРИЧНОЇ ТЕМАТИКИ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ Б. БРЕХТА, Г. БЕЛЛЯ, П. ЦЕЛАНА)	70
Волошенко В. О. БЕЛЕТРИСТИЧНІ ТВОРИ З УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ У «НАРОДНИХ» / «ПОПУЛЯРНИХ» ВИДАННЯХ ЗЛАМУ ХІХ–ХХ СТ.	75
Горбач Н. В. ПРОСТІР СПОГАДІВ У КНИЗІ Г. ВЕРНЕРА «СКОНСТРУЙОВАНИЙ МЕНОНІТ: ІСТОРІЯ, ПАМ'ЯТЬ І ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА»	80
Горбач Н. В., Міщенко С. Ю. ХУДОЖНЯ РЕЦЕПЦІЯ ГОЛОКОСТУ В ОПОВІДАННІ Й. БУРГА «ТРОХИ ЧЕРСТВОГО ХЛІБА»	84

Давидюк Л. В. КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ДУМИ «МАРУСЯ БОГУСЛАВКА» НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ У 8-МУ КЛАСІ	87
Дев'ятко Н. В. ВИЗНАЧЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ВПЛИВУ НА СВИТОГЛЯД ЧИТАЧІВ ІСТОРИЧНОЇ ОСНОВИ РОМАНУ В. РУТКІВСЬКОГО «СТОРОЖОВА ЗАСТАВА»	93
Дейнека С. О. БИТВА ПРИ АКЦІЇ ЯК ЛІМІНАЛЬНА СИТУАЦІЯ В «АНТОНІЇ І КЛЕОПАТРІ» В. ШЕКСПІРА	99
Демедюк М. В. ФОЛЬКЛОРНА ВІЗІЯ ПОХОДУ НА ПШЕБРАЖЕ (ДО ІСТОРІЇ ПОЛЬСЬКО- УКРАЇНСЬКОГО ПРОТИСТОЯННЯ НА ВОЛИНІ)	102
Демчук О. А. ОСМИСЛЕННЯ СВІТОВИХ ВОЄН У ПРОЗІ В. МАХНА: ІМАГОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	106
Деркачова О. С. ОСМИСЛЕННЯ ТЕМИ КОЗАЦТВА В УКРАЇНСЬКИХ КОМІКСАХ	110
Дириб'ян А. С., Бакаленко І. М. ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	116
Дімітрова Є. П., Бакаленко І. М. ІНТЕРАКТИВНІ ВПРАВИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ 5-6 КЛАСІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ	120
Доброскок С. О. СТРАТЕГІЇ ВИВЧЕННЯ ТВОРІВ НА ІСТОРИЧНУ ТЕМАТИКУ В ШКОЛІ	125
Зелененька І. А. ПОСТАТЬ МАМАЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ: МОДЕРНІСТСЬКИЙ І МЕТАМОДЕРНІСТСЬКИЙ АСПЕКТИ	128
Золотаревська Т. Г., Павленко І. Я. МИНУЛЕ І СУЧАСНЕ В РОМАНІ О. ТОКАРЧУК «БІГУНИ»	132
Зубець Н. О. ЕТНОЛІНГВІСТИЧНИЙ ЗМІСТ ПОВІСТІ Р. ФЕДОРІВА «МІСТЕРІЇ З ІНШИХ СВІТІВ»	135
Зубець Н. О., Гушан А. М. МОВНА РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ЗЕМЛЯ» В РОМАНІ М. ОТТОВА «І БЛАГОСЛОВЕН БУДЕ...»	139
Івануна Н. В., Корсакова А. О. РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ПОЕТИЧНОГО СВІТУ ПІСЕНЬ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ ЧЕРЕЗ СИМВОЛІКУ КОЛЬОРОВОГО ПРОСТОРУ	144
Івашкова Я. А. ВАРІАТИВНІСТЬ ПРОЯВІВ АРХЕТИПУ МАТЕРІ У ЗБІРЦІ НОВЕЛ С. ОСОКИ «ТРИ ЛІНИ ДЛЯ МАРІЇ»	150
Іжевський А. В. УКРАЇНСЬКИЙ ТА РОСІЙСЬКИЙ КОЗАК У ПОРІВНЯЛЬНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ ГАЛИЦЬКОЇ САТИРИ ХІХ СТ.	153
Ільченко І. І. ІСТОРИЧНИЙ ЧАС КРИЗЬ ТОПОНІМІЧНІ НАЗВИ РОМАНУ П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО «РОКСОЛАНА»	157

Ісаєв І. Р. ОБРАЗ ДИТИНИ ПІД ЧАС ГОЛОДОМОРУ В ОПОВІДАННІ М. ПОНЕДІЛКА «ЧОРНА ХУСТКА»	160
Кирильчук О. М. ХУДОЖНІ СТРАТЕГІЇ СУЧАСНОГО БРИТАНСЬКОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО ДЕТЕКТИВУ: ПОСТКОЛОНІАЛЬНИЙ АСПЕКТ	164
Козар Л. П. ТРАВМАТИЧНИЙ ДОСВІД В ОПОВІДЯХ ПРО ОКУПАЦІЮ ВОРЗЕЛЯ (ЗА КНИГОЮ Ю. БЕРЕЖКО-КАМІНСЬКОЇ І А. БАГІРОВОЇ «УКРАЇНА: ПЕКЕЛЬНИЙ 22-Й. НАРОДНИЙ ЩОДЕННИК» (КИЇВ, 2023)	168
Колодка О. О. «ДЕ Є ЛЮБОВ – ТАМ ТЕМРЯВИ НЕМА»: МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА УРОКУ ЗА НОВЕЛОЮ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА «МОДРИ КАМЕНЬ»	174
Конєв В. В. АНТИКОЛОНІАЛЬНІ ТА АНТИТОТАЛІТАРНІ МОТИВИ В ПОВІСТІ О. МАК «КАМІННЯ ПІД КОСОЮ»	178
Кравченко В. О. ДУХОВНІ ДОМІНАНТИ У ЗБІРЦІ О. МЕДКА «ХОРА»	180
Кравченко В. О., Маковицька І. В. ВИЯВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ЗБІРЦІ С. ЖАДАНА «СКРИПНИКІВКА» ..	185
Кравченко Я. П. ПОСТМОДЕРНІСТСЬКА СТРАТЕГІЯ ДЕКОНСТРУКЦІЇ ІСТОРИЧНОЇ РОЛІ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛША У П'ЄСІ В. ДІБРОВИ «КУЛШ»	187
Криштоф Н. Г. ПОВІСТЬ Й. СТРУЦЮКА «ОТАМАН БОЛБОЧАН ТА ІНШІ»: ОСОБЛИВОСТІ ЗОБРАЖЕННЯ ГОЛОВНОГО ПЕРСОНАЖА	191
Лановик З. Б., Лановик М. Б. РОЛЬ П. КУЛША У ЗБЕРЕЖЕННІ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ	196
Левченко Н. М. «НАД ПІРВОЮ КРИВАВОЇ ВІЙНИ»: НОВІТНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ В ІНТЕРМЕДІАЛЬНІЙ ГЕРМЕНЕВТИЦІ ХУДОЖНЬОЇ ПАРАДИГМИ Л. ЛОГВИНЕНКА	202
Лешукова В. Ю., Доброскок С. О. ХУДОЖНЯ КАРТИНА ТОТАЛІТАРИЗМУ У ТВОРІ В. БАРКИ «РАЙ»	207
Ліра О. О. МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА УРОКУ «ЛІТЕРАТУРА РІДНОГО КРАЮ» ДЛЯ 11 КЛАСУ НА ТЕМУ: «ЛІТЕРАТУРА КРАЮ, ЩО МЕНЕ ПРИХИСТИВ»	212
Ліщиніна А. О. «СЛОВНИК ВІЙНИ» О. СЛИВИНСЬКОГО ЯК ДОКУМЕНТ ФОРМИ ФІКСАЦІЇ ВОЄННОГО ДОСВІДУ: АНАЛІЗ ТРАНСФОРМАЦІЇ МОВИ ТА ІДЕНТИЧНОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ	216
Мейзерська Т. С. ХАРБІНСЬКА МІСІЯ МАРКА ШВЕДА В РОМАНІ Л. ПІДГІРНОЇ «ПІД ЧУЖИМ ПРАПОРОМ»	219
Мельник В. М. «ЛИСТИ З ЧУЖИНИ» Я. ОКУНЕВСЬКОГО	224
Мельникова Р. М. ВИВЧЕННЯ РОМАНУ В. РУТКІВСЬКОГО «ДЖУРИ КОЗАКА ШВАЙКИ» В 6 КЛАСІ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ	227

Менсітов І. І. ШЛЯХ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: КОЗАЦТВО В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕТИЧНІЙ ТРАДИЦІЇ	231
Миронюк Л. В., Полковникова С. М. ОБРАЗ ВОЇНА У ВІРШІ Г. ДУДКИ «ХАРАКТЕРНИК»	233
Моїсеєнко С. П. «КАХОВСЬКЕ МОРЕ» У ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ: АВТОРСЬКЕ БАЧЕННЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЧАСУ, ІДЕОЛОГІЇ, ПОДІЙ	235
Муравін О. В. ОДНА СТОРІНКА З ІСТОРІЇ МІСТА (ЗАПОРІЖЖЯ В ЛІТЕРАТУРІ)	241
Мушкетик Л. Г. РЕАКТУАЛІЗАЦІЯ КОЗАЦЬКИХ ТРАДИЦІЙ У ПІСЕННІЙ ТВОРЧОСТІ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПОП-ГУРТІВ «ТІНЬ СОНЦЯ» ТА «ДЗВОНИ»	246
Нестерук С. М. ІСТОРИЧНЕ МИНУЛЕ ЯК ЖАНРОВА ТРАНСМУТАЦІЯ В УРБАН-ФЕНТЕЗІ О. ЗАХАРЧЕНКО «МЕТРО ДО ТЕМНОГО МІСТА»	251
Ніколаєнко В. М. ДОЛЯ ДИТИНИ В РОМАНІ С. ТАЛАН «РОЗКОЛОТЕ НЕБО»	253
Ніколаєнко В. М., Миронюк В. Ю. ОБРАЗ-СИМВОЛ СКІФСЬКОЇ БАБИ В ПОВІСТІ В. ШКЛЯРА «ЧОРНЕ СОНЦЕ»	256
Ніколова О. О. СПЕЦИФІКА ХУДОЖНЬОГО ЧАСУ В РОМАНІ Т. ПРАТЧЕТТА «ГЛИНЯНІ НОГИ»: ПСЕВДОІСТОРИЗМ ФЕНТАЗІ	260
Нікуліна Я. С., Бондарева О. Є. ДІАЛОГ З РОДИННОЮ ПАМ'ЯТТЮ (П'ЄСА А. БАГРЯНОЇ «ГОЙДАЛКА» ТА КІНОСЦЕНАРІЙ І. РОЗДОБУДЬКО «Я ПОВЕРНУСЬ!»)	263
Овсяницька Г. В. МЕТАЖАНРОВА СПЕЦИФІКА ТВОРІВ І. МІТРОВА: ПОЕЗІЯ СВДЧЕННЯ	267
Онуфрієнко Г. С. ТЕКСТ У ХУДОЖНЬОМУ Й НАУКОВОМУ ДИСКУРСАХ У ВИМІРАХ СЬОГОДЕННЯ	275
Павленко І. Я. ГЕНДЕРНІ ПРОЄКЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ПІСЕНЬ ПЕРІОДУ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	279
Пазюра Н. В. ОБРАЗ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА У ТВОРЧОСТІ О. СТОРОЖЕНКА	283
Пешнограєва Г. Р., Ніколаєнко В. М. ПСИХОЛОГІЗМ У ТВОРІ Д. ГНАТКО «ЩОДЕННИК БЕЗНАДІЙНО ПРИРЕЧЕНОЇ»	286
Підгірна Л. М. НЕВІДОМІ СТОРІНКИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В ІСТОРИЧНИХ РОМАНАХ УКРАЇНСЬКОЇ ПИСЬМЕННИЦІ Л. ПІДГІРНОЇ	290
Плетньова Г. М. ТВОРИ НА ІСТОРИЧНУ ТЕМАТИКУ: ШЛЯХ ДО ЧИТАЧА	295
Приходько А. Б., Табакова Г. І. ІСТОРИКО-ЛІТЕРАТУРНІ СКЛАДНОЩІ ОПРАЦЮВАННЯ ОБРАЗУ ІВАНА МАЗЕПИ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ (НА МАТЕРІАЛІ ПОЕМИ «МАЗЕПА» БАЙРОНА)	299
Проценко О. А. ВІДНОВЛЕННЯ «ПРАВДИ ІСТОРІЇ» У ДОСЛІДЖЕННІ Є. ІВАНИЧУКА ТА Р. ІВАНИЧУКА «КРИВАВИЙ СЕРПЕНЬ 1953...»	304

Проценко О. А., Січевська Г. П. РЕЦЕПЦІЯ ОБРАЗУ ОТАМАНА ЗЕЛЕНОГО У РОМАНІ А. КОКОТЮХИ «СПРАВА ОТАМАНА ЗЕЛЕНОГО: УКРАЇНСЬКІ ХРОНІКИ 1919 РОКУ»	308
Путря Н. В. ХУДОЖНЄ МОДЕЛЮВАННЯ ОБРАЗУ В'ЯЧЕСЛАВА ЛИПИНСЬКОГО В РОМАНІ Т. МАЛЯРЧУК «ЗАБУТТЯ»	311
Райбедюк Г. Б. ЛЕГЕНДАРІЗОВАНІ ІСТОРИЧНІ ПОСТАТІ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІІ ДИСИДЕНТСЬКОГО ТЕКСТУ	315
Рознатовська Т. В. ХУДОЖНЯ РЕЦЕПЦІЯ КОЗАЦТВА У ТВОРЧОСТІ ПОЕТІВ ПРИДУНАВ'Я	320
Романець Н. Р. ПРОЦЕС КОМУНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА ДОБИ НЕПУ У ТВОРЧОМУ ОСМИСЛЕННІ Д. ГУМЕННОЇ	325
Сидоренко О. В. ВІЙНА ЯК ТРИГЕР ВІДНАЙДЕННЯ ТОЖСАМОСТІ	330
Соколовська Г. Н., Шапран Е. О. МЕТОДИ АНАЛІЗУ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТЕКСТІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО ІСТОРИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ КОЗАЦТВА	334
Соколовська Г. Н., Шапран Е. О. КОЗАК МАМАЙ ЯК ВІЗУАЛЬНИЙ ЕТНОСИМВОЛ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ І ДЖЕРЕЛО ТВОРЧОСТІ СУЧАСНИХ МИТЦІВ	338
Ставнича О. М. МОДУСИ ОСМИСЛЕННЯ ОБРАЗУ ГЕТЬМАНА П. СКОРОПАДСЬКОГО В АКТУАЛЬНІЙ ПРОЗІ	343
Сушко С. О. НАРАТИВНІ ЛАБІРИНТИ, ДИСКУРСИВНА ПАЛІТРА ТА СТРУКТУРА ПСИХОЛОГІЗМУ В РОМАНІ С. АНДРУХОВИЧ «АМАДОКА»	350
Тарасенко К. В. СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ПІСНЯ ЧАСІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВИХ РЕФЛЕКСІЙ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	356
Теодорович А. Ю. ТРАГЕДІЯ ГОЛОДОМОРУ В УКРАЇНІ 1932–1933 РОКІВ НА ШПАЛЬТАХ ГАЗЕТИ סטרטווערפּאָרעט («ФОРВЕРТС»).....	358
Торкут Н. М., Носик Є. С. ШЕКСПІРІВСЬКИЙ РІЧАРД ІІІ В СВІТЛІ ТЕОРІЇ ТРАВМИ	363
Торкут Н. М., Поліщук Н. С. МІФОЛОГІЗАЦІЯ БИТВИ ПРИ АЗЕНКУРІ (1415) В ІСТОРИЧНІЙ ХРОНІЦІ В. ШЕКСПІРА «ГЕНРІХ V»	367
Тунік В. В., Кравченко В. О. МОТИВ ВТРАТИ ПОБРАТИМА У ЗБІРЦІ П. ВИШЕБАБИ «ТІЛЬКИ НЕ ПИШИ МЕНІ ПРО ВІЙНУ...»	372
Ульяненко І. С. МЕТОДИ АКТИВНОГО ЗАЛУЧЕННЯ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТВОРІВ ІСТОРИЧНОЇ ТЕМАТИКИ (НА ПРИКЛАДІ КІНОПОВІСТІ «УКРАЇНА В ОГНІ» О. ДОВЖЕНКА)	375
Федоренко О. Б. НОМІНАЦІЯ КОЗАКА-ХАРАКТЕРНИКА В ІСТОРІОГРАФІЇ ТА ЛІТЕРАТУРНИХ ПАМ'ЯТКАХ	380

Федоряка Л. Д. ІСТОРИЧНІ ПОСТАТІ У ТВОРАХ Т. НЕША: КЛАСИФІКАЦІЇ І ХУДОЖНЯ ФУНКЦІЯ	383
Федько О. Ю. РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ЖИТТЄПИС І. СІРКА ЯК ЗАСІБ СУБ'ЄКТИВІЗАЦІЇ ІСТОРІЇ У РОМАНІ Л. ГОРЛАЧА «ЧИСТЕ ПОЛЕ»	389
Чмир А. В. МЕТАТЕКСТОВИЙ СКЛАДНИК ПАРАТЕКСТУ ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ «СИЛЬНІ ТА ОДИНОКІ» П. КРАЛЮКА	393
Чорний І. В. РЕКОНСТРУКЦІЯ ПОСТАТІ МАРІ ДЕ ФРАНС У РОМАНІ Л. ГРОФФ «МАТІНКА» .	397
Шептицька Т. Л. УКРАЇНСЬКІ РАДЯНСЬКІ КРИТИКИ: ЖЕРТВИ І/ЧИ ТВОРЦІ ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ	399
Штейнбук Ф. М. СІРА «ВАТА» ВІЙНИ В ОДНОЙМЕННІЙ КНИЗІ А. КУРКОВА	404
Якубовська М. С., Даньшова В. А. ДИСКУРС ВІДТВОРЕННЯ РОЛІ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ ЯК МІЖЧАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ: НА ПРИКЛАДІ ПОЕЗІЇ А. ДОВГОПОЛОГО	408

Романець Н. Р.
д. істор. наук, доцент
Національний музей Голодомору-геноциду, м. Київ

ПРОЦЕС КОМУНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА ДОБИ НЕПУ У ТВОРЧОМУ ОСМИСЛЕННІ Д. ГУМЕННОЇ

Сільськогосподарські комуні були однією з організаційних форм колективних сільських господарств радянської доби поряд із товариствами спільного обробітку землі (ТСОЗами) і сільськогосподарськими артілями. В комунах був найвищий рівень усупільнення засобів виробництва: у колективній власності перебувала земля, весь реманент, сільськогосподарські машини: сівалки, молотарки, збиральні та зерноочишувальні машини, робоча й продуктивна худоба, господарчі будівлі. У «Нормальному статуті сільськогосподарської комуні», затвердженому Наркомземом УСРР 10 квітня 1922 р., комуні визначалась, як «добровільна спілка трудящих для спільного життя на основі рівності та суспільного (колективного) ведення сільського господарства у великих розмірах». Організація життєдіяльності комун мала здійснюватися за комуністичним принципом: «від кожного за його силами, кожному за його потребами» [7, с. 1].

Першу спробу комунізації українського села більшовики здійснили в 1919 р., що викликало масовий опір селян. Комуні створювали переважно на основі націоналізованих поміщицьких маєтків. У період непу (1921–1928 рр.), коли влада тимчасово відмовилася від примусової колективізації, комуні були найменш поширеною формою колгоспного руху: станом на 1 жовтня 1927 р. в УСРР налічувалося лише 242 комуні із 6316 колективних господарств [6, с. 754]. До комун вступали переважно бідняки та батраки, тому відсоток безпосівних, безреманентних і без продуктивної худоби господарств був у них у 3–4 рази вищий, ніж у ТСОЗах. При цьому комуні були найкраще забезпечені землею. Пересічна площа комуні становила 241,94 десятини [6, с. 759]. Організовані найбільш біднішими прошарками селянства комуні при кращій землезабезпеченості відчували нестачу необхідного тягла та реманенту.

Збірку нарисів «Листи із степової України» Докія Гуменна підготувала за результатами свого відрядження до Запоріжчини у 1928 р., яку вона відвідала як член Всеукраїнської спілки селянських письменників «Плуг». Нариси були опубліковані у трьох номерах журналів «Плуг» у 1928–1929 рр. Як пізніше зазначала письменниця у своїх спогадах «Дар Евдотеї», з цих нарисів «розпочався новий етап моєї літературної біографії. Спочатку слава, а потім знищення, розгром» [1, с. 19]. Під час відрядження Д. Гуменна мала відвідати у Запорізькому окрузі «найбільші комуні тих сміливців, що добровільно вирішили запровадити комунізм у своєму власному побуті, щоб показати одноосібному селянському морю приклад і перевагу колективного господарювання» [1, с. 19]. Таким чином, письменниця прагнула висвітлити, як починалася «нова ера» в українському радянському селі, ера колективного способу господарювання. Але на відміну від інших літописців цієї

епохи, Д. Гуменна зафіксувала не тільки плюси, але й «мінуси» «епохальних перших кроків нової ери» «для виправлення помилок, а також для майбутніх поколінь» [1, с. 19], що і стало приводом для її переслідування владою.

У «Листах із степової України» Д. Гуменна характеризує два типи комун, які вона відвідала під час своєї поїздки до Запоріжчини у 1928 р.: показову («Авангард») і звичайні («Іскра», «Незаможник»). Вибір комун був не випадковим: саме ці три комуні порадили відвідати в обласному земельному управлінні. Крім того, у Д. Гуменної була можливість познайомитися і поспілкуватися з головою комуні «Червоний стяг» Бабенком, якого вона охарактеризувала, як «будівника-романтика, мрійника, закоханого у степи і колективізацію» [3, с. 43].

Оскільки до складу комун вступали переважно бідняки й батраки, то цікавою є характеристика тих соціально-економічних процесів, які відбувалися в незаможницькій верстві селянства, надана Бабенком. Він вказував, що серед «незаможників іде процес розшарування. У міцніших і хитріших є тенденція розгосподарюватися і через деякий час той, що був незаможник, стає середняком, а то й куркулем. Другий полюс бідноти і досить значний, це декласований елемент, розбещений бандитизмом, махновщиною. Робити коло землі такі люди не хтять, шукають легшого хліба. Цілими валками вони йдуть з сіл у промислові центри. На Донбасі цілі бараки таких безробітних по-під містами». На думку Бабенка, «лиш частина з бідноти, найздоровіший соціально елемент на селі, найстійкіший, збивається в колективи» [3, с. 44]. Додамо, що охарактеризовані Бабенком процеси розшарування незаможницької верстви підтверджуються й архівними документами. Зокрема, саме та частина бідноти, яка прагнула покращити своє майнове становище і добре господарювала, активно виступала проти проведення суцільної колективізації та розкуркулення, брала участь в антиколгоспних виступах в 1930–1931 рр.

Комуни, які відвідала Д. Гуменна, були організовані в 1922 р. («Авангард») і 1923 р. («Іскра»), тобто під час масового штучного голоду 1921–1923 рр. Аналіз динаміки колгоспного руху в період непу на території Катеринославської губернії, до складу якої входила і Запоріжчина (Запорізький округ утворили 7 березня 1923 р.), свідчить, що етап найвищого його піднесення припадає на 1921–1923 рр., коли число колективних об'єднань збільшилось у кілька разів. Так, якщо на початку 1921 р. у всій губернії було тільки 11 колгоспів, то на 1 січня 1923 р. вже 931. Проведена упродовж грудня 1923 р. – березня 1924 р. їх перереєстрація і чистка показали, що значна кількість колгоспів носила фіктивний характер і була створена лише на папері «з метою одержання всілякого роду позик, допомоги та пільг» [8, арк. 6]. Внаслідок їх ліквідації рівень колективізації істотно знизився. Так, на Катеринославщині, на початку 1925 р. в «живих» лишилося 530 колгоспів [9, арк. 40, 91]. Отже, можна зробити висновок, що значна частина незаможних селян вступала до складу колективних об'єднань в умовах голоду з єдиною метою – вижити, а не керуючись ідеологічними переконаннями.

Особливістю показових комун було те, що вони отримували масштабну державну підтримку, яка забезпечувала їхнє функціонування. Тому в комуни

«Авангард» були цегельня, «млин, олійня, машиновий відділ, столярно-механічні майстерні, реманентний склад, лазня і клуб» [2, с. 43]. Її майно оцінювалося в 190 тис. крб, із яких 60 тис. становив кредит [2, с. 57].

Це дозволяло розвивати не лише рільництво, а й інші галузі господарства: скотарство, садівництво, бджільництво. Важливу роль відіграло виробництво та ремонт сільськогосподарської техніки, зокрема букерів, які користувалися великим попитом. Присутність інших галузей в економіці комуні давала можливість їй частково компенсувати втрати у землеробстві («пропало 100 десятин пшениці» [2, с. 46]) у неврожайний рік. Додамо, що ці втрати свідчать про відсутність якихось значних позитивних зрушень у вирощуванні зернових культур у комуні порівняно з селянськими господарствами.

Важливою проблемою колгоспного будівництва в період 1921–1928 рр. була організація праці й розподілу наслідків господарювання. У матеріалах доповіді Сільгоспсоюзу для ЦК ВКП(б) про підсумки будівництва колгоспів (1926 р.) відзначалося, що саме в комунах виникало найбільше конфліктів під час організації праці, причиною чого був високий рівень усупільнення засобів виробництва і відсутність матеріальної зацікавленості їх членів. У комуні «Авангард» спочатку «всі прибутки ділили рівно на всіх». Але реалізація комуністичного принципу призвела до негативних результатів. Як визнавали самі комунари, «скромний робить багато, бере мало, а другий робити вхитровує мало, а взяти – багато». Таке господарювання упродовж перших двох років існування комуні викликало «незадоволення страшенне», тому комунари почали шукати нові форми організації праці й розподілу результатів господарювання. У результаті вони запровадили тарифну систему: «розцінили кожну роботу» [2, с. 58]. Платня нараховувалася не за час, а за виконану роботу. Внаслідок цього «продуктивність значно, значно збільшилася», але це призвело до порушення комуністичного принципу рівності споживання комунарів, які отримували різну платню: рядові комунари – 18 крб, спеціалісти – 24 крб, завідувачі окремою галуззю виробництва – 27 крб, голова комуні – 37 крб [2, с. 43, с. 44]. Отож, за висновком Д. Гуменної, «Авангард» був комунією неповного типу», в якій «майно, організація побуту комунізоване, а споживання – індивідуальне». Вона більше нагадувала «сільськогосподарську фабрику» [2, с. 59].

Як і більшість комун, «Авангард» створено на основі маєтку – це була «садиба куркуля Цибульки – чотирикутник житлових приміщень із виходом усередину цього чотирикутника», де розташовувалися канцелярія, дитбудинки, ясла, школа, бібліотека, кооператив. Комунари проживали в окремих кімнатах, діти утримувалися окремо від батьків – в дитбудинку та яслах під наглядом няньок. Батьки могли приходити до дітей після роботи і брати до себе на декілька годин. Показово, що в багатьох дітей були нові комуністичні імена: Марсик, Зорина, Воля, Марсіна, Енгельсок [2, с. 47]. Виховання дітей у колективі, фактичне вилучення їх у батьків, пояснюється прагненням сформувати людину нового типу – радянську людину. Така ізоляція призводила до втрати родинних зв'язків малечі з батьками. Так, дівчинка Уляна 4–5 років на

запитання: «А хто твоя мама?», відповіла: «Всі!». А любила вона найбільше Мелашку (ймовірно, няньку), оскільки та давала їй їсти [2, с. 48]. Комунари були «розвантажені» не тільки від дітей, але й від непрацевдатних батьків, на утримання яких комуна виділяла кожному 12 крб. Тому керівництво комуни вважало, що «комунарове становище навіть ліпше ніж робітникове» [2, с. 59].

Окремо потрібно сказати про зовнішній вигляд жінок та дівчат-комунарок. Усі до єдиної були стрижені. Д. Гуменна пояснює це тим, що комунарський перукар не міг робити інших зачісок [2, с. 49].

Для організації побуту комунарів характерна певна уніфікація за так званими комуністичними зразками, які передбачали відсутність зайвих речей. У кімнатах були лише «ліжка, стіл. Убрання дуже просте, примітивне. Нема в них старосвітських селянських прикрас (хіба що рушники та штучні квітки по стінах), нема й великого напластовання нового». Д. Гуменна відзначала відсутність домашньої атмосфери, певну «казьонщину» в побуті, через що в цих кімнатах було «якось трохи незатишно» [2, с. 45]. Але при цьому вона звертає увагу на чистоту: у комунарів була окрема пральня, лазня, до того ж вони харчувалися в їдальні, тому в кімнатах не було продуктів.

Більшовицький режим використовував показові комуни для популяризації переваг колгоспного ладу. З цією метою влаштовували екскурсії одноосібників до цих комун, про них постійно розповідала преса. Так, комуну «Авангард» влітку відвідувало «по 500 чоловіка на день – школи, інші колгоспи, робітники, поодинокі туристи», а також представники влади: Л. Троцький, В. Чубар та офіційні радянські письменники: Ф. Гладков, Поліфьоров [2, с. 42]. Проте ефект від подібних заходів виявився низьким, бо селяни скептично ставилися до пропагандистської демонстрації переваг колгоспного життя. До того ж особливості побуту комунарів: харчування у спільній їдальні, утримання дітей в дитсадочку та виховання окремо від батьків, вільні сексуальні стосунки між чоловіками й жінками призводили до поширення серед селян різноманітних чуток, які дискредитували ідею комунізації українського села. Одноосібники розповідали один одному, що в новостворених колективних об'єднаннях будуть виробляти мило з дітей та старих, що жінок обстрижуть, як коней, а волосся відправлять на експорт за кордон, що всіх колгоспниць продадуть до Китаю [4, арк. 32; 5, арк. 50]. У більшості сіл поширювалися чутки, що в колективних об'єднаннях будуть ліквідовані навіть родинні стосунки: «Дітей відберуть і пошлють у колонії» [5, арк. 24], а жінки будуть спільними. Селяни також гадали, що в колгоспах все буде побудовано за принципами промислового виробництва, внаслідок чого вони стануть найманими працівниками на чужій землі, а хліб будуть отримувати за картками, як у місті.

Другий тип комун, описаний Д. Гуменною, – це звичайні комуни: «Іскра» та «Незаможник», які були організовані найбільш біднішими прошарками селянства. Так, комуну «Іскра» у 1923 р. створили п'ять селянських господарств: «сама голота». Господарство комуни формувалося на основі коштів самих селян, які «попродали, що в кого було», придбали «рештки панської садиби і сіли в степу». У комунарів не було навіть коней, і як тяглову силу вони використовували корів.

Про тотальну бідність організаторів комуни свідчить той факт, що вони «жили по восьмеро сімей у одній хаті. Щоб було у чому вийти в слободу – мали одну одежину на всю комуну» [3, с. 42].

Такі комуни не отримували масштабної підтримки від держави, як, наприклад, комуна «Авангард». Вартість майна в комуні «Іскра» становила лише 25 тис. крб [3, с. 37]. Відсутність державної підтримки позначилася і на господарській спеціалізації «Іскри», в якій було розвинуто тільки рільництво, як і в навколишніх селянських одноосібних господарствах. Значного зростання чисельності комуни також не відбувалося. Д. Гуменна пояснювала це тим, що «росте вона сама з себе, нічого готового не має» [3, с. 42].

Члени таких комун усвідомлювали, що розвиток комуни і її добробут залежить від державної підтримки, а тому їх дратувало порівняння із показовими комунами. Д. Гуменна звернула увагу, що комунарам «Іскри» дуже не подобалося, коли їхню комуну порівнювали з «Авангардом». «Їм держава багато помагала, а ми самі всього доробилися», – зазначали комунари «Іскри»: «Дизелі їм дали, машин багато дали» [3, с. 37].

Навіть зовнішній вигляд комуни «Іскра» свідчив, що комунари жили дуже бідно і до того ж неохайно: «Необгороджена, гола садиба... Так віє од усього її вигляду неохайністю, що, як придивишся ближче, – злидні» [3, с. 34]. У багатьох комунарів не було навіть змінного робочого одягу. Д. Гуменна описує розпач однієї комунарки, у якої під час роботи машина пошматувала сукенку. Дівчина гірко плакала і «зашивала якісь дві дранки в одну». «Робиш, робиш, наче панцину, й нема нічого! – «кипіла» вона [3, с. 38].

Отже, «Листи із степової України» Д. Гуменної є цінним історичним джерелом, яке висвітлює особливості організації та функціонування комун у степовому регіоні України в період непу, а також пояснює причину непопулярності такої форми колективних об'єднань серед українського селянства.

Література

1. Гуменна Д. Дар Евдотеї. Балтимор–Торонто : Українське видавництво «Смолоскип» ім. В. Симоненка, 1990. Т. 2. 346 с.
2. Гуменна Д. Листи із степової України. *Плуг*. 1928. № 10. С. 39–61.
3. Гуменна Д. Листи із степової України. *Плуг*. 1928. № 11. С. 33–49.
4. Державний архів Дніпропетровської області (далі – ДАДО). Ф. П-18. Оп. 1. Спр. 137.
5. ДАДО. Ф. Р-1518. Оп. 1. Спр. 4.
6. Історія колективізації сільського господарства Української РСР ; упоряд. : І. Ганжа, Г. Карташова, А. Міщенко, А. Сергєєва, Є. Шаталіна, І. Шерман. Київ : Наукова думка, 1962. Т. 1 : Колгоспне будівництво на Україні 1917–1927 рр. 853 с.
7. Нормальный устав сельскохозяйственных коммун. Харьков, 1922. 8 с.
8. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). Ф. 27. Оп. 1. Спр. 117.
9. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 1. Спр. 179.

